

शत्रुमारणार्थं मन्त्रमयी शक्तिः कृत्यासैव एताः रजसि रजोगुणैर्तर्हिता सुक्ष्मरूपेण मृदुघटादिव स्थिता इन्द्रियाणां मूर्तिरिन्द्रियैः कल्पितेत्यर्थः ॥ ९ ॥ तदात्मकात्स्नीप्रधानात् एतेन सार्धं श्लोकनदोषनिमित्तं रूपदयो विषयाः संकल्पकनादिति गौतमसूत्रार्थो दर्शितः अस्वसंज्ञानुमानुषेति संज्ञाहोनाच् कमी न्यूका लिक्षादीन् अस्वकान् अनामान् ॥ १० ॥ शुक्रतः रेतो रूपपात्रे हाद्ववांशतः पुत्रा. रसतः स्वेदरूपपात्रे हातूयकादयः एषा जंतून्तिः स्वभावावादेऽदृष्टवादे च समनैवेत्यर्थः ॥ ११ ॥ एवं हेयमुक्ताज्ञेयमाह रज इति प्रवृत्तिप्रकाशालम्बेरजः सत्वेतमसिलोयेत तच्चतमः अज्ञानाख्यं ज्ञानाधिष्ठानं अधिष्ठानभूते ज्ञानेऽध्यस्तं सद्बुद्ध्यहंकारयोर्लक्षणं ज्ञापकं भवति ॥ १२ ॥ तद्बुद्ध्यहंकारविशिष्टमज्ञानं देहिनां जीवानां देहप्राप्तौ बीजं तस्य सकार्यस्याज्ञानस्य बीजं अधिष्ठानभूतं ज्ञानं तदेव जीवसंज्ञितं देहिशब्दवाच्यं तज्ज्ञानं बीजसंज्ञितं

कृत्याख्येताघोररूपामोहयंत्यविचक्षणान् ॥ रजस्य तर्हिता मूर्तिरिन्द्रियाणां सनातनी ॥ ९ ॥ तस्मात्तदात्मकाद्रागाद्वीजाज्जायंति जंतवः ॥ स्वदेहजानस्वसंज्ञानं यद्वदं गाल्कमीत्यजेत् ॥ स्वसंज्ञानस्वकांस्तद्वत्सुतसंज्ञानं रुमोस्यजेत् ॥ १० ॥ शुक्रतोरसतश्चैव देहाज्जायंति जंतवः ॥ स्वभावात्कर्मयोगाद्वातानुपेक्षेत बुद्धिमान् ॥ ११ ॥ रजस्तमसि पर्यस्तं सत्त्वं च रजसि स्थितं ॥ ज्ञानाधिष्ठानमव्यक्तं बुद्ध्यहंकारलक्षणं ॥ १२ ॥ तद्वीजं देहिनामाहुस्तद्वीजं जीवसंज्ञितं ॥ कर्मणा कालयुक्ते न संसारपरिवर्तनं ॥ १३ ॥ रमत्ययं यथा स्वप्ने मनसा देहवानिव ॥ कर्मगर्भैर्गुणैर्देही गर्भैर्तदुपलभ्यते ॥ १४ ॥ कर्मणा बीजभूतेन चोद्यते यद्यदिंद्रियं ॥ जायते तदहंकाराद्रागयुक्तेन चेतसा ॥ १५ ॥ शब्दरागाच्छ्रेत्रमस्य जायते भावितात्मनः ॥ रूपरागात्तथा च क्षुध्राणि गंधचिकीर्षया ॥ १६ ॥ स्पर्शनेत्वक्त्या वायुः प्राणापा नव्यपाश्रयः ॥ व्यानोदानौ समानश्च पंचधा देहयापनं ॥ १७ ॥ संजातैर्जायते गात्रैः कर्मजैर्वर्ष्मणा वृतः ॥ दुःखाद्यैर्तदुःखमध्यैर्नरः शरीरमानसैः ॥ १८ ॥

मिति पाठे तज्ज्ञानविशिष्टं ज्ञानं बीजं ईश्वरस्तत्संज्ञं ऐश्वर्यमेवाह कर्मणेति ॥ १३ ॥ अयं जीवः ईश्वरो वा गर्भमातुरुदरे ॥ १४ ॥ तत्र मांसं पिबेत् भूतोसौ पूर्ववासनावशाद्यं विषयं स्मरति तत्तद्ग्राहकमिन्द्रियमस्या विर्भवतीत्याह कर्मणेत्यादिना ॥ १५ ॥ घ्राणं गंधचिकीर्षयेति एतस्यैव वासनावशात् स्मृष्ट्वंदर्शितं ॥ १६ ॥ यापनं देहयात्रा निर्वहः ॥ १७ ॥ संजातैः सम्यक् निष्पन्नैः गात्रैः श्रोत्रादिभिः कृत्वानरो वर्ष्मणा शरीरेण वृतः स न जायते ब्रह्मणा सहेति पाठांतरं ॥ १८ ॥